

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ПОЗААУДИТОРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлюються проблеми підготовки майбутніх учителів іноземної мови відповідно до вимог «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»; визначені ключові складники професійно-педагогічної компетентності учителя іноземної мови; наголошено на важливості позааудиторної діяльності, яка сприяє розвитку і поглибленню мотивації студентів до вивчення іноземної мови, вдосконаленню їх практичних навичок і умінь спілкування, розширенню культурного кругозору і загальноосвітнього рівня; запропоновані ефективні традиційні і сучасні форми позааудиторної діяльності студентів з іноземної мови (Тиждень іноземних мов, конкурси, вікторини, віртуальні екскурсії, он-лайн кафе, гра-квест, фестивалі студентських кінофільмів за мотивами літературних творів, що вивчаються); розглянуто особливості ведення мовного (Language Portfolio) і творчого портфеля (Creative Portfolio) за підсумками аудиторної і позааудиторної діяльності студентів з метою самоаналізу і самовдосконалення.

Ключові слова: професійно-педагогічна компетентність, компетентнісний підхід, позааудиторна діяльність, творчий портфель.

Розбудова національної системи вищої освіти в умовах кардинальних змін у всіх сферах суспільного життя, історичних викликів ХХІ ст., інтеграційних і глобалізаційних процесів відповідно до «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» спрямована на формування і розвиток інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу особистості, її самостійності, самодостатності, творчої активності. Національна стратегія передбачає розроблення стандартів вищої освіти, зорієнтованих на компетентнісний підхід [4].

У «Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» зазначається, що «підходи у навчанні мають ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно-орієнтованому підході до навчання, враховувати вікові особливості психофізичного розвитку учнів, передбачати здобуття ними умінь і навичок, необхідних для успішної само-реалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності» [3]. Саме тому проблема підготовки майбутніх учителів іноземної мови набуває пріоритетного значення.

Важливою передумовою формування професійних компетентностей є професійна спрямованість навчання студентів, що передбачає прийняття цілей і завдань професійної діяльності, інтересів, ідеалів, установок, переконань, поглядів, які їй притаманні [6, с. 57]. Принцип професійної спрямованості навчання передбачає врахування професійних інтересів студентів як у навчальній (аудиторній), так і у позанавчальній (позааудиторній) діяльності.

Позааудиторна діяльність – це будь-яка діяльність студентів, яка здійснюється в рамках навчального закладу поза навчальним процесом і сприяє особистісному розвитку студентів, розширенню та поглибленню професійних знань, умінь та навичок. Водночас значення позааудиторної діяльності, на жаль, недооцінюється. Іноді позааудиторна робота у вищих навчальних закладах зводиться до заходів розважального характеру у вільний від навчання час (концерти, різноманітні шоу («Україна має талант», «Міс/Містер Університету/факультету»), змагання команд Клубу веселих та кмітливих, та ін.). Немає сумніву, що подібні цікаві заходи є необхідною складовою частиною студентського життя, необхідною, але не достатньою, адже позааудиторна робота з іноземної мови має сприяти розвитку і поглибленню зацікавленості студентів у вдосконаленні практичних навичок спілкування іноземною мовою, розширенню кругозору і поглибленню інтересу студентів до історії, культури, звичаїв і традицій країн, мова яких вивчається. У позааудиторній діяльності сучасні студенти активно використовують комп'ютерні технології, гаджети з доступом до всевітньої мережі Інтернет для спілкування іноземною мовою в соціальних мережах, виконання проектної роботи, участі у засіданнях он-лайн клубів та інших заходах, що проводяться іноземними мовами.

Мета дослідження – виявити найбільш ефективні форми позааудиторної діяльності студентів з іноземної мови у процесі формування професійно-педагогічної компетентності.

Проблеми формування творчої особистості педагога, його професійного становлення і самовдосконалення завжди були в центрі уваги таких науковців, як А. М. Алексюк, Я. Я. Болюбаш, І. М. Дичківська, М. О. Євтух, І. А. Зязюн, А. І. Кузьмінський, Н. Г. Ничкало, О. М. Пехота, О. І. Пометун, М. М. Фіцула та ін. Комунікативно-діяльнісний підхід у підготовці фахівців у галузі викладання іноземних мов, здатних реалізувати свою професійну компетентність на рівні європейських вимог, підтримували вітчизняні фахівці в галузі методики викладання іноземних мов: П. О. Бех, Л. В. Біркун, О. І. Близнюк, С. Л. Бобир, Н. Ф. Бориско, С. Ю. Ніколаєва, Л. С. Панова, В. М. Плахотник, Н. К. Скляренко, О. Б. Тарнопольський, Л. М. Черноватий та ін.

Професійну компетентність учителя визначає сукупність професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей, необхідних для успішної педагогічної діяльності. На думку О. Соловової, ключовими складниками професійно-педагогічної компетентності учителя іноземної мови є *комунікативна компетенція*, а саме здатність і готовність вчителя здійснювати іншомовне спілкування; *загально-педагогічна компетенція*,

що включає психолого-педагогічну і методичну компетенції, які пов'язані з володінням вчителем знаннями в галузі педагогіки, психології та методики викладання іноземної мови; *загальнокультурна і філологічна компетенції*, що відображають загальний рівень культури й освіти вчителя.

О. Шукін наголошує, що основу професійної компетентності викладача іноземної мови складають професійно-педагогічні уміння, а саме: *комунікативні* уміння (володіння іноземною мовою і здатність до педагогічного спілкування), *організаційні* (уміння організувати свою діяльність і діяльність студентів), *гностичні* (уміння аналізувати здібності дітей до оволодіння іноземною мовою, підтримувати мотивацію у навчанні), *оціночні* (пов'язані з умінням оцінювати рівень сформованості навичок і умінь і здійснювати їхню корекцію) [7, с. 158].

З метою формування необхідних професійно-педагогічних умінь протягом всього періоду навчання студентам пропонується складання власного мовного і творчого портфоліо.

Європейський мовний портфель (European Language Portfolio) як навчальна технологія набув поширення в зарубіжній лінгвістиці і лінгводидактиці у середині 80-х рр. минулого сторіччя. В його основу покладені документи Ради Європи, а саме Загальноєвропейська концепція володіння іноземними мовами, яка містить основні положення сучасного підходу до вивчення нерідних мов на різних освітніх рівнях. Це своєрідний метод оцінки і самооцінки знань, умінь і навичок з іноземної мови, необхідний для подальшого розвитку інтелектуальних і творчих здібностей студентів, розуміння їхньої особистої відповідальності за результати навчання.

Мовний портфель виконує поряд із педагогічною також і соціальну функцію. Це означає, що в умовах єдиної Європи кожна людина може мати документ, в якому зафіксований і документально підтверджений той чи інший рівень володіння іноземною мовою, і претендувати в разі його пред'явлення на отримання роботи чи освіти в країні, мова якої вивчається.

Мовний портфель складається з трьох частин: мовного паспорта, мовної біографії і дос'є.

Мовний паспорт у короткій формі відображає комунікативну компетенцію з іноземної мови, яку вивчає учень, досягнуті результати на іспитах і наявність міжкультурних контактів. Мовний паспорт включає інформацію про мови спілкування в сім'ї і найближчому оточенні, мови, які вивчалися (вивчаються) в школі, самостійні творчі роботи, проекти з лінгвокраїнознавчих проблем тощо.

У мовній біографії містяться дескриптори, тобто параметри, за якими уточнюється й оцінюється (як користувачем, так і вчителем) рівень володіння іноземною мовою. Студент самостійно визначає свій рівень володіння мовою, що вивчається, за таблицею самооцінки. Викладач допомагає студенту побачити свої досягнення і недоліки та визначити шляхи подальшої роботи над удосконаленням мовної і мовленнєвої компетенції.

У мовному дос'є студент зберігає весь матеріал, що свідчить про його успіхи і підтверджує досягнення у вивченні мови (проекти, твори, реферати, доповіді, контрольні роботи, тести, дипломи, сертифікати і т. п.). Відбір може проводитися протягом одного року або протягом усіх років навчання. Головне в цій роботі – самооцінка студента у вигляді міркування, аргументації, обґрунтування, що надає змогу подальшого самовдосконалення. Мовний портфель дозволяє конкретизувати цілі і способи їх досягнення, підвищує мотивацію студентів, їхню відповідальність і свідоме ставлення до процесу навчання іноземної мови і його результатів [8].

Але формування професійних компетентностей майбутніх учителів відбувається не тільки під час аудиторних занять, а і в позааудиторній діяльності. За аналогією мовного портфеля (Language Portfolio) студентам можна запропонувати складання особистого творчого портфеля (Creative Portfolio) з метою залучення студентів до активної участі у суспільному житті, різноманітних культурно-освітніх, творчих і спортивних заходах. «Творчий портфель» студента може включати такі складники: особистий творчий паспорт, творчу біографію, творче дос'є. Ця інновація є ефективним засобом у формуванні в кожного студента відповідальності за свій рівень вихованості. Це один зі шляхів, який дає можливість у виховній системі сприяти становленню особистості кожного майбутнього фахівця [2]. За бажанням студенти створюють свій творчий портфель, у якому зазначають усі наукові, культурно-освітні, творчі, спортивні заходи, у яких вони взяли участь: дату і час проведення, короткий коментар, з якими проблемами зіткнулися, як подолали труднощі і т. п, а також додають фотографії заходу або відеозвіт. Якщо вести такий творчий щоденник і наповнювати матеріалами творчий портфель протягом усього періоду навчання, то поступово накопичуваний досвід участі у різноманітних заходах сприятиме формуванню необхідних професійних-педагогічних умінь майбутніх учителів іноземної мови. «Створення такого «портфеля», постійне його поповнення, регулярне самооцінювання студентом результативності своєї діяльності, тактовне оцінювання його особистісного і професійного зростання з боку викладача дадуть змогу майбутньому фахівцю стати активним суб'єктом навчально-виховного процесу, неперервного навчання, самовдосконалення, самовиховання впродовж усього життя» [6, с. 58].

Традиційно виділяють індивідуальну, групову, масову і комплексну форми позааудиторної роботи з іноземної мови. Індивідуальна робота передбачає підготовку доповідей, презентацій за темою практичних занять, розучування віршів, ролей до вистав, оформлення стінгазет і т. п. Групова робота здійснюється у різноманітних гуртках (літературний, театральний, гурток майбутніх перекладачів тощо). До масових форм роботи належать конференції з проблем мовознавства і методики викладання, конкурси перекладів, олімпіади з іноземної мови і т. п. Комплексна форма роботи – це, насамперед, організація і проведення Тижня іноземних мов, в рамках якого поєднуються різні за змістом і формою заходи змагального (конкурси, вікторини, олімпіади), інформаційного (радіо-хвилинка під час перерви, фотовиставки) або розважально-пізнавального характеру (Клуб знавців, Клуб веселих і кмітливих, літературно-музичний вечір).

Тиждень іноземних мов, як одна з найбільш поширених і популярних форм позааудиторної діяльності з іноземної мови в освітніх закладах, передбачає участь студентів у таких заходах, де поєднуються колективні, групові та індивідуальні форми позааудиторної діяльності. У їх підготовці та проведенні можуть брати участь студенти з різним рівнем володіння іноземною мовою, виконуючи ролі акторів, редакторів, сценаристів, режисерів, декораторів і т. п. Під час таких заходів студенти можуть проявити свою кмітливість, спостережливість, швидкість реакції, лідерські якості, акторські здібності та, насамперед, свої знання історії, культури і традицій країн, мова яких вивчається, уміння і навички спілкування іноземною мовою.

З досвіду організації і проведення позааудиторної роботи викладачами кафедри викладання другої іноземної мови на факультеті іноземної філології Запорізького національного університету можемо зазначити, що позааудиторні заходи іноземною мовою викликають не тільки жвавий інтерес усіх учасників і глядачів, а й дійсно сприяють формуванню професійно-педагогічних умінь майбутніх учителів іноземної мови. Традиційно Тиждень другої іноземної мови припадає на Різдвяні свята. Кожного дня цього святкового тижня студенти беруть участь у проведенні різноманітних позааудиторних заходів.

Це і День відкриття Тижня другої іноземної мови, коли під час перерв на Малій сцені студенти читають вірші, співають пісні іноземними мовами, виконують національні танці, а глядачів запрошують взяти участь у країнознавчих вікторинах і спробувати страви національної кухні країн, мова яких вивчається. Це і лінгвокраїнознавчий брейн-ринг «Christmas Britain Battle», де команди-учасниці змагаються за звання кращого знавця культури, історії і традицій Великої Британії. Це і віртуальні екскурсії місцями, які варто подивитися («It's worth seeing!»). Це і свято різдвяних німецькомовних казок, на яке запрошують студенти-учасники казкових вистав німецькою мовою. Це і музично-літературний перформанс «Christmas Miracle», під час якого студенти демонструють свої досягнення у сфері використання новітніх комп'ютерних технологій і уміння робити екранізації уривків художніх творів, виступаючи і продюсерами, і сценаристами, і режисерами, і акторами. Цього року неабиякий інтерес і захоплення викликала студентська екранізація новели Ч. Дікенса «Різдвяна пісня у прозі» («A Christmas Carol' by Charles Dickens»), яку кожен охочий може подивитися за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=ZNOAdcc0EUI&t=3s>.

Після закінчення заходів у рамках проведення Тижня другої іноземної мови студентам-учасникам пропонується заповнити свої творчі портфелі (Creative Portfolio) фотографіями і відеозвітами про участь у заходах, проаналізувати сильні і слабкі сторони проведеного заходу, отримати тактовний коментар викладачів із приводу їхньої підготовки й участі у різноманітних заходах.

Під час підготовки і проведення позааудиторних заходів у майбутніх учителів формуються *організаційні уміння*, адже студенти задіяні на усіх етапах підготовки і проведення заходів. Наприклад, на підготовчому етапі – це створення оргкомітету; розподіл ролей, доручень і призначення відповідальних; складання плану; написання сценарію; проведення репетицій; вирішення технічних питань забезпечення аудіо- і відеоапаратурою і т. п. *Комунікативні навички* спілкування іноземною мовою удосконалюються під час безпосередньої участі студентів у позааудиторних заходах шляхом залучення їх до культурної спадщини і духовних цінностей свого та інших народів. *Гностичні й оціночні уміння*, тобто уміння аналізувати проблеми, коригувати свої дії, оцінювати результати, виправляти недоліки розвиваються на заключному етапі під час обговорення проведених заходів.

Таким чином, можна стверджувати, що завдяки участі у таких різнобічних позааудиторних заходах іноземними мовами на усіх етапах їх підготовки і виконання у студентів закладаються основи формування філологічної, комунікативної, загально-педагогічної, загальнокультурної компетенцій як ключових складників професійно-педагогічної компетентності учителя іноземної мови.

Використана література:

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – Москва : Икар, 2009. – 448 с.
2. Демчук В. С. Теоретичні засади виховної діяльності в університеті. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://info-library.com/content/2294_.html.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
5. Сластенин В. А. Педагогика / В. А. Сластенин. – Москва : Школа, 1998. – 512 с.
6. Фіцула М. М. Професійне самовдосконалення майбутніх фахівців // Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / М. М. Фіцула. – Київ : Академвидав, 2010. – С. 51–58.
7. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам / А. Н. Щукин. – Москва : Филоматис, 2007. – 480 с.
8. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf.

References:

1. Azimov E. G. Novyy slovar metodicheskikh terminov i ponyatiy / E. G. Azimov, A. N. Schukin. – Moscow : Ikar, 2009. – 448 s.
2. Demchuk V. S. Teoretichni zasadi viovnoyi diyalnosti v universiteti. [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://info-library.com/content/2294_.html.

3. Kontsepsiya realizatsiyi derzhavnoyi politiki u sferi reformuvannya zagalnoyi serednoyi osviti "Nova ukrayinska shkola" na period do 2029 roku [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.
4. Natsionalna strategiya rozvitu osviti v Ukraini na period do 2021 roku [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
5. Slastenin V. A. Pedagogika / V. A. Slastenin. – Moscow : Shkola, 1998. – 512 s.
6. Fitsula M. M. Profesiynne samovdoskonalennya maybutnih fahivtsiv // Pedagogika vischoyi shkoli / M. M. Fitsula. – Kyiv : Akademvidav, 2010. – S. 51–58.
7. Schukin A. N. Obuchenie inostrannim yazykam / A. N. Schukin. – Moscow : Filomatis, 2007. – 480 s.
8. Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment [Elektronniy resurs]. – Rezhim dostupu : http://www.coe.int/t/t/dg4/Linguistic/Source/Framework_EN.pdf.

Пинчук Л. Н. Формирование профессионально-педагогической компетентности будущих учителей иностранного языка во внеаудиторной деятельности

В статье освещаются проблемы подготовки будущих учителей иностранного языка в соответствии с требованиями «Концепции реализации государственной политики в сфере реформирования общего среднего образования «Новая украинская школа» на период до 2029 года»; определены ключевые составляющие профессионально-педагогической компетентности учителя иностранного языка; подчеркнута важность внеаудиторной деятельности, которая способствует развитию и углублению мотивации студентов к изучению иностранного языка, совершенствованию их практических навыков и умений общения, расширению культурного кругозора и общеобразовательного уровня; предложены эффективные традиционные и современные формы внеаудиторной деятельности студентов по иностранному языку (Неделя иностранных языков, конкурсы, викторины, виртуальные экскурсии, он-лайн кафе, игра-квест, фестиваль студенческих фильмов по мотивам изучаемых литературных произведений); рассмотрены особенности ведения языкового (Language Portfolio) и творческого портфеля (Creative Portfolio) по итогам аудиторной и внеаудиторной деятельности студентов с целью самоанализа и самосовершенствования.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая компетентность, компетентностный подход, внеаудиторная деятельность, творческий портфель.

Pinchuk L. M. Formation of professional-pedagogical competence of future foreign language teachers in extra-curricular activity

The article deals with the problems of foreign language teacher training in accordance with the requirements of the "Concept of realization of state policy in the sphere of reforming of general secondary education" New Ukrainian school "for the period up to 2029"; the key components of professional-pedagogical competence of a foreign language teacher are determined; the importance of extra-curricular activities that promote the development and deepening of students' motivation to learn a foreign language, improve their practical and communicative skills, expand cultural outlook is emphasized; effective traditional and contemporary forms of extra-curricular activities of foreign language students such as The Week of Foreign Languages, some competitions, quizzes, virtual tours, on-line cafes, game-quests, the festival of students' films based on literary works are offered; the features of the Language Portfolio and Creative Portfolio based on the results of curricular and extra-curricular activities for self-improvement are examined.

Key words: professional-pedagogical competence, competence approach, extra-curricular activity, creative portfolio.

УДК 378.1:37.013

Погорелова Т. Ф.

**ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВИХОВАННЯ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**

У статті розглядається проблема важливості розробки та впровадження у вишівську практику сучасної системи виховання як спеціально організованої програмованої системи, що ґрунтується на поетапному формуванні культурних навичок, загальнолюдських та професійних цінностей, етичних мотивів майбутнього фахівця. Представлені результати експериментального дослідження, на основі якого поглиблено зміст поняття «система виховання у вищій школі», сформульовано перелік ключових засад організації ефективної системи виховання.

Ключові слова: система професійного виховання, загальнолюдські та професійні цінності, етичні мотиви, педагогічні засади.

Основним завданням науково-педагогічного колективу вищої професійної школи є підготовка фахівця, здатного ефективно виконувати свої професійні обов'язки з урахуванням певних економічних, соціальних та культурних змін у суспільстві.

Сучасні концепції зарубіжної філософії побудовані на розумінні терміна «освіта» як процесу творчого розвитку особистості, поваги до універсальних загальнолюдських цінностей, набуття певної життєвої та професійної компетентності, усвідомлення себе соціально корисною особистістю.